

Robert Doričić (ur.)

MUNE I ŽEJANE MAKSU PELOZI

Zbornik radova sa znanstvenog skupa Mune Maksu Pelози,
Vele Mune 24. listopada 2015. [Udruga „Žejane“]
Žejane, 2016.

Koncem 2016., kao 1. knjiga u nizu Biblioteka Opatijski kras, objavljen je Zbornik radova *Mune i Žejane Maksu Pelози*. Riječ je o radovima sa znanstvenog skupa održanog u Velim Munama 24. listopada 2015. povodom stogodišnjice rođenja svećenika i povjesničara Maksa Peloze, u organizaciji udruge „Žejane“, udruge „Mladi Mune“ i Katedre Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga. *Spiritus movens* skupa bio je Robert Doričić, a ista osoba je i urednik zbornika radova.

Skupom i zbornikom daje se vrijedan doprinos poznavanju Maksa Peloze, nedovoljno valoriziranog svećenika i znanstvenog radnika, kao i boljem poznavanju njegova rodnog kraja. Spojivši eminentne autore kao i vrijednu grupu studenata etnologije i kulturne antropologije Filozofskog fakulteta iz Zagreba, dakle mlađe i starije snage, hrvatske i talijanske sudionike, Rijeku i Zagreb, interdisciplinarnim pristupom, organizatori skupa i urednik izdanja uspjeli su organizirati vrstan skup i publicirati zbornik radova s kojim se ne bi postidjele ni akademske ustanove ili znanstveni instituti. Gore rečeno vrijedi bez obzira što se u publikaciji, za razliku od znanstvenog skupa, ne ističe jasno tko je nakladnik zbornika. Iako polazi od lokalnog interesa, zbornik dopire do zaključaka koji mogu biti od zanimanja širem krugu čitatelja.

Makso Pelozza rođen je 14. rujna 1915. u Velim Munama. Školovao se u Kastvu i Sušaku, a od 1934. do 1938. nalazi se u Senju kao sjemeništarač i bogoslov Senjsko-modruške biskupije. Već kao mladić očitovao je zanimanje za tadašnja kretanja u društvu, a 1937./38. predsjednik je senjskoga Zbora duhovne mladeži. Pelozine stavove nisu dijelili neki njegovi kolege, pa ga sjemenišne starješine potkraj

1937. razrješuju te dužnosti, što će utjecati na njegovu odluku o napuštanju Senja. S obzirom da njegova molba biskupu Viktoru Buriću da mu dopusti završetak Filozofskog fakulteta u Zagrebu nije bila uslišana, Pelosa ostavlja Sjemenište s obećanjem da će se vratiti čim završi novi studij. Od 1938. u Zagrebu pohađa studij povijesti na Filozofskome fakultetu, gdje diplomira 1942., da bi ujesen te iste godine nastavio prekinuti teološki studij na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje postiže diplomu teologije 1943. godine. S obzirom da svoj svećenički rad nije mogao ostvariti u rodnome kraju (župa Mune je u okviru novouspostavljene talijanske Riječke biskupije), Pelosa traži pomoć od splitsko-makarskoga biskupa Kvirina Klementa Bonefačića, koji je tijekom talijanske okupacije dijela Krčke biskupije i sam proživio teške trenutke i morao utočište pronaći u Dalmaciji. Mladi profesor povijesti i diplomirani teolog Makso Pelosa primljen je u Splitsko-makarsku biskupiju, a na Petrovo, 29. lipnja 1944., zaređen za svećenika te biskupije. Bonefačić ga je formalno imenovao za kapelana splitske župe sv. Petra na Lučcu, no *de facto* mu je dopustio da ostane u Zagrebu. U glavnome hrvatskome gradu ostaje do proljeća 1945., a po svršetku rata odlazi u Istru, gdje od 1945. do 1951. službuje kao profesor povijesti i zemljopisa, i postaje doravnatelj Hrvatske klasične gimnazije u Pazinu. Ondje je kao predstojnik vodio *Staroslavenski seminar*, a uz to je od 1948. do 1953. upravljao rodnom župom Mune. U rodnom kraju zauzeto je pastoralno djelovao i temeljito analizirao tamošnju situaciju. Pelosa u Rimu 1953. upisuje Fakultet crkvene povijesti Papinskoga sveučilišta Gregoriana gdje postiže magisterij crkvene povijesti 1957., pohađa Vatikansku paleografsku-diplomatičku školu te arhivistiku pri Vatikanskome arhivu. Doktorirao je crkvenu povijest 26. veljače 1966. Nakon toga je u Rimu ostao još tri godine istražujući tamošnje crkvene arhive, da bi se 1969. vratio u domovinu i trajno se nastanio u Rijeci. Nakon dvogodišnjeg ugovornog rada od 1969. do 1971., sve do umirovljenja 1981. bio je zaposlen u Sjeverojadranskom institutu u svojstvu znanstvenog suradnika. Preminuo je 20. srpnja 1989. u Rijeci.

U prošlom društvenom poretku, prepoznata je stručnost Peloze kao vrsnog historičara i arhivista, osobe otvorenije za suradnju s druš-

tvenim strukturama od drugih svećenika. Vjerojatno upravo u tome valja tražiti i uzrok nedovoljnom vrednovanju ili čak zaboravu toga, u mnogočemu atipičnog, hrvatskog katoličkog svećenika. Unutarekveno zajedništvo i memorija, dakako, trebali bi biti sposobni objektivno integrirati i vrednovati rad i doprinos članova Crkve poštujući osobne ideološke odabire.

Zbornik radova, nakon uvodne riječi urednika Doričića, slijedi prvi rad autora Marka Medveda, naslovljen „Povijest Crkve u djelu dr. sc. Maksa Peloze (1915.-1989.)“. Autor ističe da je Pelozina bio vrstan crkveni povjesničar, arhivist i paleograf, što potvrđuje nizom podataka o Pelozinu obrazovanju i formaciji dajući pregled njegovih glavnih znanstvenih interesa. Pelozin opus, tvrdi autor, ubraja ga među značajne hrvatske historiografe, a na području riječke crkvene pokrajine zasigurno spada u najvažnija imena crkvenih povjesničara i arhivista 20. stoljeća. Arhivar Tršćanske biskupije Giovanni De Luca objavio je rad na talijanskom jeziku „Rapporti fra la stazione curata di Mune e l'Ordinariato di Trieste e Capodistria (1789-1914)“ (Odnosi između munske kapelanije i tršćansko-koparskoga ordinarijata 1789. – 1914.). Na temelju arhivske građe biskupije kojoj Mune pripadaju do 1934. godine, kada prelaze pod Riječku biskupiju, autor donosi nove podatke iz pastoralnih vizitacija župa i dekanata, kao i drugih povijesnih crkvenoupravnih dokumenata. Uključivši spomenutog autora, organizatori skupa i urednik zbornika učinili su iskorak u povezivanju onih dijelova bivše Habsburške Monarhije koji su, osim civilne, u ovom slučaju potpadali i pod istu crkvenu vlast, ukazavši da se povijest ovoga europskog prostora treba pisati u suradnji s nama bliskim prostorima, što se često propušta činiti. Robert Doričić i Helena Doričić originalnim naslovom rada „Anostrā besereka – crkva svetog Andrije Apostola u Žejanama“, daju zvučni prinos jezičnim posebnostima Žejana. U radu predstavljaju crkvu svetoga Andrije Apostola u Žejanama kroz razaranja u Drugom svjetskom ratu do obnove. Autori, koji su ujedno i organizatori skupa, koristeći i arhivska vrela, daju vrijedan doprinos poznavanju povijesti te crkve, kao i njezina inventara. Povjesničarka umjetnosti Daina Glavočić u radu „Groblje Mune“ na temelju izgleda grobova s lokalnog groblja opisuje običaje stanovništva vezane uz zadnje počivalište. Radom „In hoc signo vin-

ces – o ophodnim križevima u Velim Munama i Žejanama“ Mateja Jerman piše o liturgijskim predmetima u tim mjestima. Iz te baštine ona posebice proučava dva ophodna križa koje datira u 18. st., od kojih je jedan svečani ophodni križ iz sv. Marije Magdalene u Velim Munama, a drugi iz iste crkve ali izvorno iz Žejana. U radu obogaćenom fotografijama liturgijskih predmeta, oba križa autorica smješta u prostor mletačkih radionica. Rad Ivane Eterović „Područje munske župe u rukopisnoj ostavštini hrvatskoga preporoditelja Vjekoslava Spinčića“ bavi se spomenom ovih mjesta u arhivalijama rukopisne ostavštine svećenika i publicista Vjekoslava Spinčića (1848. – 1933.) koje se čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Autorica donosi i Spinčićeve bilješke vezane za identitet, jezik i običaje stanovnika munske župe koje su nastale njegovom bogatom korespondencijom i osobnim Spinčićevim istraživanjima. Klara Tončić piše rad „Tko pamt 5. svibnja 1944.? Sjećanje na paljenje Muna i Žejana tijekom Drugog svjetskog rata“. Autorica se bavi sjećanjem na događaje iz Drugog svjetskog rata kada su njemački vojnici, nakon uništenja sela Lipa koncem travnja 1944., spalili Žejane, Vele i Male Mune dana 5. svibnja 1944. Rad analizira naraciju o tim stradanjima i njezinu ulogu u identitetu lokalnog stanovništva, kao i mjesto koje imaju spomenici žrtvama fašizma i antifašističkoj borbi. Tomislav Augustinčić radom „Ženska narodna nošnja Velih i Malih Muna i Žejana od istraživanja Jelke Radauš Ribarić do danas“ bavi se ženskom narodnom nošnjom. Prikazuje etnološku studiju Jelke Radauš Ribarić, kao i ostale postojeće arhivske podatke o narodnoj nošnji spomenutih mjesta te vlastita saznanja kao plodove osobnog terenskog istraživanja provedenoga 2015. godine. Autor donosi posebnosti i lokalne vlastitosti spomenutih mjesta u pogledu narodne nošnje. Lucija Maroević i Karlo Srdoč radom „Prakse istarske tradicijske glazbe lokaliteta Žejana, Velih i Malih Muna“ analiziraju pitanje glazbene baštine na području Žejana, Velih i Malih Muna te Lanišća. Koristeći etnološke metode prikupljanja podataka, istražuju istarsku tradicijsku glazbu i nastoje utvrditi koliko se tradicijska glazba ondje zadržala te kakvo značenje ona ima za identitet stanovništva. Istaknuto mjesto uočavaju u bugarenju kao načinu pjevanja. Igor Eterović u radu „Prilog istraživanju munske toponimije: mikrotoponimija Malih Muna“ na temelju analize ka-

tastarskih podataka uz pomoć računalnih preglednika istražuje toponomiju mjesta. Autor daje doprinos poznavanju toponima, prostorno ih locira, te daje relevantne opservacije i zaključke kao i smjernice za buduća istraživanja u Malim Munama. Ivan Golubić i Christina Jukić u članku „Uloga udruga u očuvanju i stvaranju lokalnog identiteta na području Žejana, Velih i Malih Muna“ analiziraju djelovanje udruga Mladi Mune, Pusno društvo Mune, DVD Kras, Žejane s ogrankom Žejančiči te lovačko društvo. Rad nastoji utvrditi u kojoj mjeri postojanje udruga utječe na osjećaj jedinstva i zajedništva u zajednici te na njezinu prezentaciju u širem prostornom kontekstu. „Uloga munskih i žejanskih zvončara u lokalnoj zajednici i u turističkoj ponudi“ naslov je rada Lucijane Kukuljice u kojem nastoji istražiti ulogu običaja u svakodnevici zajednice i pojedinca te mogućnost primjene običajnih motiva i praksi u turističkoj djelatnosti, a na temelju studija zvončara Velih i Malih Muna te Žejana. Voditeljica Memorijalnoga centra Lipa pamti, kustosica Vana Gović, u radu „Memorijalni centar Lipa pamti - mjesto sjećanja i promišljanja baštine Krasa“ piše o zadaćama centra izgrađenoga na mjestu staroga Spomen-muzeja u Lipi. Ističe da on predstavlja memorijalnu baštinu Lipe, ali i da je istovremeno zamišljen kao zavičajni muzej za područje Liburnijskoga krasa (Lipa, Rupa, Pasjak, Šapjane i Brce). Autorica smatra da Centar ima ulogu vrednovanja cjelokupne baštine širega područja.

Mlada ekipa organizatora skupa i urednik zbornika obilježili su lik i djelo svećenika Maksa Peloze, čija bi stogodišnjica rođenja u protivnom prošla nezapaženo. Ovaj zbornik daje doprinos očuvanju spomena i vrednovanju svećenika Maksa Peloze. Zbornik donosi interdisciplinarni pogled na baštinu Krasa u povijesnom, kulturnom, etnografskom smislu. Organizatorima skupa i uredniku zbornika valja poželjeti još uspješnih podviga o iznošenju na svjetlo dana zaboravljene pojedince i događaje našega kraja.

Marko Medved